

пермісивні і перцептивні дієслова. Використання маркера інфінітива у складі конструкції *accusativus cum infinitivo* залежало не лише від загальних тенденцій маркування інфінітива і семантичних особливостей головного дієслова, а й від жанрових особливостей тексту, використання активної чи пасивної форми інфінітива і його зв'язків з керівним дієсловом. Перспективним видається порівняльне дослідження інфінітивних маркерів в акузативно-інфінітивних конструкціях середньоанглійського та ранньонімецького періодів.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Fischer O. The origin and spread of the Accusative and Infinitive construction in English / Olga Fischer // *Folia Linguistica Historica*. – 1989. – Vol. VIII, № 1-2. – P. 143-217.
2. Fischer O., Kemenade A. van, Koopman W., Wurff W. van der. The Syntax of Early English / O. Fischer, A. van Kemenade, W. Koopman, W. van der Wurff. – Cambridge University Press, 2004. – 341 p.
3. Gelderen, van E. A History of the English Language / Elly van Gelderen. - Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 2006. – 334 p.
4. Lehmann C. Thoughts on grammaticalization, 2nd revised edition / Christian Lehmann. – Munich: LINCOM, 1995. – 192 p.
5. Mustanoja T. F. A Middle English Syntax / Tauno Frans Mustanoja // *Mémoires*. – Helsinki: Société néophilologique, 1960. – Vol. 23, part 1. – 102 p.
6. Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik J. A Comprehensive Grammar of the English Language / R. Quirk, S. Greenbaum, G. Leech, J. Svartvik. – L.: Longman, 1985. – 1779 p.

REFERENCES

1. Fischer, O. (1989). The origin and spread of the Accusative and Infinitive construction in English. *Folia Linguistica Historica*, 8(1-2), 143-217.
2. Fischer, O., Kemenade, A. van, Koopman, W., Wurff, W. van der (2004). The Syntax of Early English. Cambridge University Press.
3. Gelderen, van E. (2006). A History of the English Language. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
4. Lehmann, C. (1995). Thoughts on grammaticalization, 2nd revised edition. Munich: LINCOM.
5. Mustanoja, T. F. (1960). A Middle English Syntax. *Mémoires*. Helsinki: Société néophilologique, 23(1).
6. Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. (1985). A Comprehensive Grammar of the English Language. London: Longman.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ірина Снісаренко – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історичний синтаксис англійської мови, генеративна граматики.

Олександр Леонідов – викладач кафедри англійської мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: історичний синтаксис англійської мови, інтерактивні методи навчання англійської мови, електронне навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Iryna Snisarenko – candidate of philological sciences, associate professor, head of the Chair of English and Teaching Methods, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Scientific interests: historical syntax of the English language, generative grammar.

Oleksandr Leonidov – instructor of the Chair of English and Teaching Methods, Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State Pedagogical University.

Scientific interests: historical syntax of the English language, interactive methods of teaching English, e-teaching.

УДК 811, 112, '2, 367, 335

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДРЯДНИХ ПРИЧИНОВИХ СПОЛУЧНИКІВ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

Маргарита ОКСАНИЧ (Кропивницький, Україна)

e-mail: margarita.oks@rambler.ru

ОКСАНИЧ Маргарита. ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДРЯДНИХ ПРИЧИНОВИХ СПОЛУЧНИКІВ У СЕРЕДНЬОВЕРХНЬОНІМЕЦЬКІЙ МОВІ

У статті розглядаються питання, пов'язані з функціонуванням та розвитком підрядних причинових сполучників у середньовірхньонімецькій мові. У статті простежено зміни у сполучниковій системі німецької мови у різні періоди її розвитку. Установлено, що синтаксис середньовірхньонімецької мови тривалий час характеризувався структурною варіативністю.

Ключові слова: поліфункціональність, семантика, сполучник, порядок слів, модель речення

OXSANYCH Marharyta. FUNKTIONING OF SUBODINATIVE CAUSATIVE CONJUNCTIONS IN THE MIDDLE HIGH GERMAN LANGUAGE

The article focuses on the issues of functioning and evolution of subordinate causative conjunctions in the Middle High German Language. Changes in German conjunction system in different periods of its evolution have been examined. It has been found out that the

*Middle High German syntax was characterized by structural variation for a long time. Despite a quite developed system of subordinate clauses in the Middle High German period, a further evolution of subordinate conjunction system took place that extended the area of their use and acquired causative as well as temporal meaning. The undertaken analysis lends evidence that in the Middle High German Language the most widespread conjunction was *wande*, that introduced the majority of subordinate clauses of cause in the period under study and at the same time it subordinated dependent clauses as well as added independent clauses with causative meaning. Conjunction *daz* retained its multi-functionality in subordinate clauses, and is more often encountered combined with adverbs and compound prepositions.*

Keywords: multi-functionality, semantics, conjunction, word order, sentence model.

Розвиток будь-якої мови відбувається як боротьба двох різних тенденцій: до збереження та стабілізації існуючої системи мови, з одного боку, та до її адаптації, перебудови, удосконалення, з іншого. Своєрідний взаємозв'язок та переплетіння зазначених тенденцій і реальні форми їх прояву зумовлюють не лише межі можливих історичних змін у мові й їх темпи, але і характер проходження цих змін [6, с. 1]. Вивчення причин, напрямів та форм мовних змін, безперечно належить до найскладніших та найактуальніших проблем сучасної лінгвістики.

Складнопідрядне речення як граматична та змістовна цілісна величина є синтаксичною текстовою єдністю, яка відрізняється від інших синтаксичних утворень специфічною семантико-синтаксичною структурою та семантичною автономією, граматичною незалежністю та фонетичною завершеністю [12, с. 105]. Дослідження таких складних одиниць є однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики. Підрядний зв'язок як явище граматичного плану аналізується лінгвістами на матеріалі різних мов [3; 5; 20; 22; 24], зокрема й на матеріалі німецької мови [11; 14; 15; 17; 19; 23; 25; 27].

Незважаючи на певні успіхи у вивченні природи складного речення та його конститuentів, нерозв'язаним й досі залишається ряд проблем історичного синтаксису, зокрема функціонування підрядних причинових сполучників у середньовісній німецькій мові, що є актуальним для сучасної германістики. Оскільки підрядні речення причини та причинові сполучники були досліджені лише на матеріалі давньовісній німецької мови [14], ми визначили актуальним вивчення функціональних ознак підрядних причинових сполучників у середньовісній німецькій мові. Отже, за мету у статті ми ставимо визначити функції причинових сполучників у середньовісній німецькій мові.

Складні речення, які виражають причинові відношення в німецькій мові, викликають значний дослідницький інтерес, оскільки вони мають найбільш широкий діапазон зв'язку між компонентами перших. Причинові відношення можуть граматично виражатися як складносурядні речення, побудовані на більш вільному поєднанні компонентів, і бути як відносно самостійними висловлюваннями, так і складнопідрядними реченнями, побудованими на більш глибокому смислового та структурного поєднанні частин єдиного складного висловлювання [14, с. 3].

Усе різноманіття зв'язків між явищами, уточнення і диференціація в мисленні всіх різноманітних типів відношень дійсності, ріст і формування абстрактних уявлень робить необхідним утворення в мові адекватних форм для вираження складних процесів мислення [21, с. 64]. Розвиток і удосконалення граматичної будови мови виявляється у збагаченні й уточненні її синтаксичних засобів [9, с. 183]. Так, одним із шляхів збагачення мовних засобів слугує кількісний ріст запасу формальних засобів вираження цього зв'язку – сполучників [21, с. 64-65], які слугували основними маркерами підрядності в давньогерманських мовах [20, с. 159]. Замість багатозначних сполучників, наявність яких у реченні характеризує не стільки його тип та зміст, скільки відношенню до іншого речення та абстрактних сполучників, значення яких не розчленоване та багатогранне, в середньовісній німецькій період починають з'являтися сполучники з вузьким, точним та чітко диференційованим значенням [21, с. 64-65; 87].

У середньовісній німецькій мові спостерігається достатньо розвинена система складнопідрядного речення та відбувається подальший розвиток системи сурядних і підрядних сполучників. Основним сполучником, що оформляє будь-який підрядний зв'язок, слугував поліфункціональний сполучник *daz*: універсальний показник підрядності [1, с. 67, 106; 4, с. 90; 14, с. 157; 15, с. 157; 19, с. 108; 21, с. 47-53, 61; 29, с. 64], як у прикладі (1):

(1) *Waz hilfet mich min dienest daz ir mich habt erslagen* (*Nibelungenlied*, 0998,2-0998,3).
Не допоможе моє служіння, тому що ви мене вбили.

У прикладі (1) сполучник *daz* уводить підрядне речення причини, яке знаходиться у постпозиції до головного речення. При цьому спостерігаємо, що підмет підрядного речення *ir* займає постпозицію щодо сполучника *daz* і розташовується з ним контактено, а присудок *erslagen* знаходиться у фінальній позиції підрядного речення. Отже, підмет і присудок підрядного речення розміщені дистантно. Така структура підрядного речення з фінальною позицією присудка та контактним розташуванням сполучника з підметом тяжіє до структури сучасного підрядного німецького речення. Нами виявлено 7,27% вживання *daz* у підрядних причинових реченнях твору „Пісня про Нібелунгів” із загальної кількості 55 одиниць.

Але у підрядних причинових реченнях сполучник *daz* є модифікованим іншими прислівниками та прийменниковими сполученнями, такими як *darumbe* (*umbe daz*), *durch daz*, *dannan*, *des*. На підтвердження вищезазначеного проаналізуємо приклади:

(2) *Des heten enderlichen die snelen riter klage daz si niht wider solden riten in Irlant. „тому що сміливі рицарі засмутилися, що вони не повинні були їхати в Ірландію”* [21, с. 61].

Приклад (2) демонструє, що підмет *snelen riter* підрядного причинового речення, введеного сполучником *des*, займає дистантну позицію щодо сполучника *des*, а присудок *klage* знаходиться у фінальній позиції підрядного речення. В прикладі (2) порядок слів не є нормою для сучасної німецької мови, отже він вільний.

(3) *Durch daz er videln kunde was er der spileman genant (Nibelungenlied, 1510,4). „Оскільки він міг грати на скрипці, його називали музикою”*¹¹

У прикладі (3) сполучник *durch daz* уводить підрядне речення причини, яке розташовується у препозиції щодо головного речення. При цьому спостерігаємо, що підмет підрядного речення *er* займає постпозицію щодо сполучника *durch daz*, а присудок *videln kunde* знаходиться у фінальній позиції підрядного речення. Отже, підмет і присудок підрядного речення розміщені дистантно. Така структура підрядного речення з фінальною позицією присудка тяжіє до структури сучасного підрядного німецького речення.

(4) *Den het er heizen bowen lanch hoch vñ wit durch daz so vil der rechen in svhte zaller cit (Nibelungenlied, 1860,1-1860,2). „Він мусив довгий час багато будувати, тому що його весь час відвідували вітязі”*.

Приклад (4) демонструє підрядне речення причини, яке введене сполучником *durch daz* з підметом *der rechen* у постпозиції до сполучника *durch daz*, а присудок *svhte* знаходиться у медіальній позиції підрядного речення. Притаманна медіальна позиція присудка у творах середньовісній німецької мови свідчить про те, що порядок слів у складнопідрядному середньовісній німецькому реченні все ще залишається вільним. Наше дослідження пам'ятки середньовісній німецького періоду „Пісня про Нібелунгів” виявило поодинокі випадки (3,63%) вживання сполучника *durch daz* у підрядних реченнях причини із загальної кількості (55) проаналізованих одиниць.

Деякі сполучники розширюють у середньовісній німецькій період сферу свого використання, і, наприклад, отримують, разом з часовим, також і причинове значення [4, с. 90]. Зокрема, причинове значення сполучника *weil* розвивається в кінці середньовісній німецької епохи, але все ж таки зберігає ще своє первинне часове значення. Лише у новонімецьку епоху сполучник *weil* стає основним причиновим сполучником, витісняючи залишки сполучників *wande*, *sit*, *nu*, які були основними причиновими сполучниками середньовісній німецької мови [21, с. 65-66, 80]. *Sit* у поєднанні зі сполучником *daz* є семантичноеквівалентним новонімецьким сполучникам *da*, *weil*, *nū* – *da nun* [15, с. 158]. Згодом причиновий характер сполучника *nū* зникає, і залишається лише часовий прислівник *nun* [21, 80]. Проаналізуємо приклади:

(5) *Ia ne getarre ich dinen magen geraten cheinen haz wande si min brvoder bi im gerne siht (Nibelungenlied, 1953,2-1953,3). Я не можу ненавидіти ваших друзів, тому що вони залюбки хочуть бачити мого брата Етцеля.*

¹¹ Переклад прикладів з середньовісній німецької мови здійснений автором

У прикладі (5) сполучник *wande* уводить підрядне речення причини, яке знаходиться у постпозиції щодо головного речення. Підмет *si* розташовується контактено зі сполучником *wande*. Присудок *sicht* знаходиться у фінальній позиції підрядного речення.

(6) *Den bat er mit im gen wande er vil wol erchande den sinen grimmen mvot (Nibelungenlied, 1800,2-1800,3)*. „Він попросив його ніти з ним, тому що він упізнав його сильний гнів”

У прикладі (6) підрядне речення зі сполучником *wande* знаходиться у постпозиції щодо головного речення. Підмет підрядного речення *er* займає постпозицію щодо сполучника *wande*, а присудок *erchande* знаходиться у медіальній позиції підрядного речення, що не є нормою для сучасної німецької мови. Наше дослідження пам'ятки середньовісньонімецького періоду „Пісня про Нібелунгів” виявило 30,9% вживання підрядних речень причини зі сполучником *wande* із загальної кількості (55) проаналізованих одиниць. Це означає, що в середньовісньонімецьку епоху сполучник *wande* конкурував з іншими сполучниками, які вводили підрядні причинові речення, як у наступних прикладах:

(7) *Mit etelichen eren sit ich ivch sol bestan (Nibelungenlied, 2241,3)*. „Так я врятував свою честь, тому що я мусив вас перемогти”.

Приклад (7) засвідчує використання сполучника *sit* у підрядному реченні причини, яке знаходиться у постпозиції щодо головного. Підмет підрядного речення *ich* та присудок *sol bestan*, який займає фінальну позицію, розташовані дистантно. Такі випадки вживання підрядних речень причини зі сполучником *sit* є поодинокими. Нами виявлено 1,81 % вживання сполучника *sit* у підрядних причинових реченнях твору „Пісня про Нібелунгів” із загальної кількості (55) проаналізованих одиниць. Це свідчить про те, що у середньовісньонімецький період багатозначний сполучник *sit* все ще конкурував з іншими причиновими сполучниками, але поступово втрачав своє причинове значення.

(8) *So heizet mir gewinnen tusint iwerr man sit daz ich der minen bi mir niht enhan (Nibelungenlied, 0162,1-0162,2)*. „Допоможіть мені, люди, перемогти тисячі чоловіків, тому що на своїх я не можу розраховувати”

Приклад (8) демонструє використання сполучника *sit* у підрядному реченні причини у поєднанні зі сполучником *daz*. Підмет підрядного речення *ich* займає постпозицію щодо сполучника *sit daz i розташовується з ним контактено*, а присудок *enhan* знаходиться у фінальній позиції підрядного речення, що є нормою для сучасної німецької мови. Наше дослідження пам'ятки середньовісньонімецького періоду „Пісня про Нібелунгів” виявило 7,27% вживання підрядних речень причини зі сполучником *sit daz* із загальної кількості (55) проаналізованих одиниць.

Слід виокремити сурядні сполучники із каузальним значенням *wande* й *wan*, значення яких відповідає новонімецькому *denn* [4, с. 90; 15, с. 157; 29, с. 64]. Порівняємо приклади:

(9) *Des mvzen wir ez lazen wan er vns strit mit iv verbot (Nibelungenlied, 2325,4)*. „Все ж таки ми повинні це припинити, тому що він зборонив нам сваритися”.

У прикладі (9) складне речення з каузальним значенням з'єднується сурядним сполучником *wan*. Присудок *er* знаходиться у постпозиції до сполучника *wan* і розташовується дистантно з присудком *verbot*, який займає фінальну позицію в реченні. Слід зазначити, що, незважаючи на те, що сполучник *wan* був у середньовісньонімецькій сполучником сурядності, порядок слів в реченнях з *wan* тяжів до порядку слів підрядних речень з фінальною позицією присудка, що демонструє наведений приклад. Але такі випадки вживання *wan* є поодинокими у середньовісньонімецькій мові. Проте, порядок слів у підрядному причиновому реченні зі сполучником *wan* демонструє також іншу модель розташування присудка, як у прикладі (10):

(10) *Sone wil ichz niht versprechen ichn welle ivch lazen leben wan ir sit min brvoder vñ einer mvoter chint (2160,2-2160,3)*. Я не хочу відбирати ваше життя, тому що я ваш брат, дитина спільної матері.

У прикладі (10) підрядне речення з'єднується сурядним сполучником *wan*. Присудок *ir* знаходиться у постпозиції до сполучника *wan* і розташовується контактено з присудком *sit*, який займає медіальну позицію в реченні.

Нами виявлено 7,27 % вживання *wan* у підрядних причинових реченнях твору „Пісня про Нібелунгів” із загальної кількості (55) проаналізованих одиниць.

Розвиток сполучника *denn* у його причинному значенні відбувається із часового прислівника *danne*. У ранню новонаверхньонімецьку епоху *denn* має чітко виражене підрядне значення, яке відповідає *weil* (тому що). *Denn* використовується для вільного приєднання самостійних речень, для пояснення або обґрунтування попередньої думки, тобто у функції близькій до паратаксису. Пізніше у такому використанні *denn* і відрізнялося від *weil* [21, с. 67]. Таким чином, *weil* та *denn* виконували функцію сполучника *wande*, який одночасно і підпорядковував залежне підрядне речення і приєднував самостійні речення з причиновим значенням. Також для вираження причинового значення слугував сполучник *want* [29, с. 64], але нами не виявлено вживання цього сполучника у творі „Пісня про Нібелунгів”.

Do „da” як сполучник причини, виражає, на відміну від *weil*, логічне обґрунтування явища і досягає повного розвитку в 18 столітті, витісняючи часовий сполучник *als*. Отже, в новонаверхньонімецьку епоху сполучник *da* в основному є причиновим сполучником. Також зникає згодом каузальне значення сполучника *nū*, випадки вживання якого у середньонаверхньонімецькій мові були поодинокими [21, с. 69, 80]. Сполучники *do* та *nū* належали у середньонаверхньонімецькій мові до сурядних сполучників [4, с. 90; 15, с. 158]. Однак нами виявлено такі випадки де сполучник *do* уводить підрядне речення причини, яке знаходиться у постпозиції до головного речення, як у прикладі (11):

(11) *Si mvsin sich ze Vergen der reise hine bewegn do si wider wolden riten an den Rin (Nibelungenlied, 1317,2-1317,3). Вони почали прохати у королеви відпустку, тому що вони хотіли поїхати до Рейну“.*

У прикладі (11) спостерігаємо, що підмет підрядного речення *si* займає постпозицію щодо сполучника *do*, а присудок *wolden riten* знаходиться у медіальній позиції підрядного речення.

Нами виявлені випадки розміщення присудка у фінальній позиції підрядного речення, маркованого сполучником *do*, як унаочнює приклад (12):

(12) *Do si bereitet waren do was in vf den Rin bereitet vlizekliche ein starchez schiffelin (Nibelungenlied, 0375,1-0375,2). Оскільки вони були готові, на Рейні був приготовлений сильний корабель.*

У прикладі (12) сполучник *do* уводить підрядне речення причини, яке знаходиться у препозиції щодо головного речення. Підмет підрядного речення *si* займає постпозицію щодо сполучника *do*, а присудок *waren* знаходиться у фінальній позиції підрядного речення.

У проаналізованому нами творі виявлено 14,55% вживання підрядних речень причини зі сполучником *do* із загальної кількості (55) проаналізованих одиниць.

Отримані результати дають підстави погодитися з традиційною думкою, що в середньонаверхньонімецький період спостерігалася тенденція розвитку тих рис синтаксису, які притаманні сучасній німецькій мові. Проте порядок слів у підрядних реченнях причини все ще був вільним, хоча більше тяжів до норм сучасної німецької мови, це, власне, підтверджують результати аналізу середньонаверхньонімецької пам’ятки „Пісня про Нібелунгів”. Разом з тим, можна припустити, що синтаксис середньонаверхньонімецької мови тривалий час характеризувався структурною варіативністю.

Незважаючи на достатньо розвинену систему складнопідрядного речення у середньонаверхньонімецький період, відбувався подальший розвиток системи підрядних сполучників, які розширюють сферу свого використання, і, отримують разом з часовим також і причинове значення.

Проведений нами аналіз слугує підтвердженням того, що в середньонаверхньонімецьку епоху найпоширенішим сполучником підрядних причинових речень був сполучник *wande*, який уводив більшість підрядних речень причини зазначеного періоду і який одночасно і підпорядковував залежне підрядне речення і приєднував самостійні речення з причиновим значенням. Сполучник *daz* зберігає у підрядних реченнях причини свою поліфункціональність, але частіше зустрічається у поєднанні з прислівниками та прийменниковими сполуками.

Отже, вибір моделей порядку слів підрядного середньовісньонімецького речення, його комунікативно-синтаксична та семантична функції, а також розвиток і функціонування причинових сполучників можуть бути покладені в основу подальшого наукового пошуку на тлі розвитку складного німецького речення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Адмони В. Г. Исторический синтаксис немецкого языка / В. Г. Адмони. – М.: Высшая школа, 1963. – 335 с.
2. Адмони В. Г. К проблеме порядка слов (замыкание предложения в немецком языке) / В. Г. Адмони. – Изв. АН СССР, отд. яз. и лит. – М.: 1949. – Т. 8, Вып. 4. – 373 с.
3. Бокова П. М. Темпоральні відношення в іспанському часовому складнопідрядному реченні // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 5 / Відп.ред. Корбозерова. / П. М. Бокова – К.: КДЛУ, 2001. – Вип. 5 – С. 9-14.
4. Бублик В. Н. Історія німецької мови: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. Н. Бублик. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 272 с.
5. Буніятова І. Р. Еволюція гіпотаксису в германських мовах (IV-XIII ст.): Монографія / І. Р. Буніятова. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2003. – 327 с.
6. Гусар Н. І. Структура та функції абсолютної дієприкметникової конструкції у середньоанглійській мові. Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04/ Київський національний лінгвістичний університет. / Н. І. Гусар – Київ, 2002. – 19с.
7. Гухман М. М., Семенов Н. Н. История немецкого литературного языка / М. М. Гухман. – М.: Наука, 1983. – 200 с.
8. Долинина И. Б. Системный анализ предложения (на материале английского языка) / И. Б. Долинина. – Учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1977. – 175 с.
9. Жирмунский В. М. История немецкого языка, 5-е изд. / В. М. Жирмунский. – М.: Высшая школа, 1965. – 408 с.
10. Ившин В. Д. Синтаксис речи современного английского языка. Смысловое чтение предложения: Учебник / В. Д. Ившин. – Ростов н/Дону: Феникс, 2002. – 320 с.
11. Кацкова Т. А. Сложноподчиненное предложение с придаточным определительным в средневерхненемецком языке: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04/ Ленинградский ордена Ленина и ордена Трудового Красного Знамени государственный университет им. А. А. Жданова / Т. А. Кацкова – Ленинград, 1975. – 18 с.
12. Корбозерова Н. М. Структурна інтеграція речення // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 5 / Відп.ред. Корбозерова / Н. М. Корбозерова. – К.: КДЛУ, 2001. – Вип. 5 – С. 105-107.
13. Корбозерова Н. М. Вязанкіна А. М. Динамізм структури речення // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 6 / Відп.ред. Корбозерова / Н. М. Корбозерова. – К.: КДЛУ, 2001. – Вип. 6 – С. 115-117.
14. Куркина А. А. Сложные предложения с причинными отношениями в древневерхненемецком языке. Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Министерство просвещения РСФСР. – Ленинградский государственный педагогический институт имени А. И. Герцена. / А. А. Куркина. – Л., 1966. – 19 с.
15. Левицький В. В. Історія німецької мови. Посібник для студентів вищих навчальних закладів / В. В. Левицький. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 216 с.
16. Мещанинов И. И. Части речи и члены предложения / И. И. Мещанинов. – Москва, Ленинград; Издательство АН СССР, 1945. – 321 с.
17. Москальская О. И. Проблемы системного описания синтаксиса (на материале немецкого языка) / О. И. Москальская. – М.: Высшая школа, 1974. – 175 с.
18. Одри Ж. Индоевропейский язык: пер. с франц. Л. В. Иванова // Новое в зарубежной лингвистике. Вып. XXI: Новое в индоевропеистике / Ж. Одри. – М.: Прогресс, 1988. – С. 24-121.
19. Оксанич М. Функціонування сполучника *DAZ* у середньовісньонімецькій мові // Наукові записки. Серія: Філологічні науки (мовознавство). / М. П. Оксанич – Кіровоград. РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2009. Випуск 81 (2) – С. 107-111.
20. Семенов Г. М. Порядок слів як засіб синтаксичного зв'язку в складнопідрядному реченні // Проблеми семантики слова, речення та тексту. Збірник наукових статей. Випуск 5 / Відп.ред. Корбозерова / Г. М. Семенов. – К.: КДЛУ, 2001. – Вип. 5 – С. 159-163.
21. Строева-Сокольская Т. В. Развитие сложноподчиненного предложения в немецком языке / Т. В. Строева-Сокольская. – Л.: Ленингр. гос. ун-т, 1940. – 106 с.
22. Фелелова В. В. Складні речення з підрядними часу в сучасній французькій мові (структура, семантика, прагматика). Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.05/ Київський національний лінгвістичний університет. / В. В. Фелелова – Київ, 2006. – 20с.
23. Шубик С. А. Порядок слів в древневерхненемецком языке (Место глагола в повествовательном предложении): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Академия наук СССР. Ленинградское отделение института языкознания / С. А. Шубик. – Л., 1964. – 20 с.
24. Ярцева В. Н. Развитие сложноподчиненного предложения в английском языке / В. Н. Ярцева. – Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1940.
25. Moskalskaja O. I. Deutsche Sprachgeschichte / O. I. Moskalskaja. – М.: Hochschule, 1977 – 237 S.
26. Paul H. Deutsche Grammatik / H. Paul. Halle: Niemeyer, 1954. – Band III, Teil IV. – 447 S.

27. Reis H. Über althochdeutsche Wortfolge // Zeitschrift für deutsche Philologie. – 1901 / H. Reis. – Bd. 33. – S. 220-229.

28. Ries J. Die Wortstellung in Beowulf / J. Ries. – Halle: Max Niemeyer, 1907. – 310 S.

29. Schildt J. Kurze Geschichte der deutschen Sprache / J. Schildt. – B.: Volk u. Wiss., 1991. – 168 S.

REFERENCES

1. Admoni, W.G. (1963). Istoricheskiy sintaksis nemezkogo yazyka. [Historical syntax of the English language]. Moscow: Vysshaya shkola.

2. Admoni, W.G. K probleme poryadka slov (zamykanie predlozheniya v nemeckom yazuke). [To the problem of word order (finishing the sentence in the German language)]. W.G.Wyp. 4.

3. Bokowa, P.M. (2001). Temporalni vidnoshennya v ispanskomu chasowomu skladnopidryadnomu rechenni // Problemy semantiki slova, rechennya ta tekstu. Zbirnik naukovykh statey. Vypusk 5. [Tense correlations in Spanish complex sentence // Problems of semantics of word, sentence and text. Collection of scientific articles. Issue 5]. Vidp. red. Korbozerova. Kyiv: KDLU. Wyp. 5.

4. Bublyk, W.N. (2004). Istorya nimethkoji mowy: Nawchalnyj posibnyk dlja studentiv wyschih nawchalnyh zakladiw. [History of German: Textbook for university students]. Winnitsya: Nova knyga.

5. Bunyatowa, I.R. (2003). Ewolyuciia gipotaksysu v germanskyh mowah (IV-XIII cent.): Monografia. [Evolution of hypotaxis in Germanic languages (IV-XIII centuries)]. Kyiv: Wud. Centr KNLU.

6. Gusar, N.I. (2002). Struktura ta funkciia absoljutoj dieprikymetnykowoi konstrukcii u serednyoanglijskij mowi. Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04/ Kyiwskij nacionalnyj lingwistychnyj universytet. [Structure and functions of absolute participial construction in Middle English. Author's abstract on dissertation of candidate of science (in philology) 10.02.04/ Kyiv National Linguistic University]. Kyiv.

7. Guhman, M.M., Semenyuk, N.N. (1983). Istorya nemeckogo literaturnogo yazyka. [History of the German Literal Language]. Moscow: Nauka.

8. Dolinina, I.B. (1977). Systemnyj analiz predlozheniya (na materiale anglijskogo yazyka). Uchebnoe posobie. [Systematic analysis of the sentence (on the base of English). Manual]. Moscow: Vysshaya shkola.

9. Zhymunskij, V.M. (1965). Istorya nemeckogo yazyka [History of the German language]. Moscow: Vysshaya shkola.

10. Ivshyn, V.D. (2002). Sintaksis rechi sovremennogo anglijskogo yazyka. Smyslovoe chtenie predlozheniya: Uchebnik. [The Syntax of speech of modern English. Senced reading of a sentence: Textbook]. Rostov na Donu: Feniks.

11. Kackova, T.A. (1975). Slozhnopodchinyonoe predlozhenie s pridatochnym opredelitelnym v sredneverhnenemeckom yazuke. Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04/ Leningradskiy ordena Lenina i ordena Trudovogo Krasnogo Znameni gosudarstvennyj universitet im. A.A. Zhdanova. [Complex sentence with an objective clause in Middle German. Author's abstract on dissertation of candidate of science (in philology): 10.02.04/ Zhdanov Leningrad State University]. Leningrad.

12. Korbozerova, N.M. (2001). Strukturalnaja integracija rechennya // Problemy semantiki slova, rechennya ta tekstu. Zbirnik naukovykh statey. Vypusk 5 / Vidp. red. Korbozerova. [Structural integration of the sentence // Problems of semantics of a word, sentence and text. Collection of scientific articles. Issue 5/ Editor Korbozerova]. Kyiv: KDLU. Wyp. 5.

13. Korbozerova, N.M., Vyazankina, A.M. (2001). Dynamizm struktury rechennya. // Problemy semantiki, slova, rechennya ta tekstu. Zbirnik naukovykh statey. Vypusk 6 / Vidp. red. Korbozerova. [The dynamics of the structure of a sentence // Problems of semantics of a word, sentence and text. Collection of scientific articles. Issue 6 / Editor Korbozerova] Kyiv: KDLU. Wyp. 6.

14. Kurkina, A.A. (1966). Slozhnye predlozheniya s prichinnymi otnosheniyami v drevneverhnenemeckom yazuke. Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04 / Ministerstvo prosvetsheniya RSFSR. Leningrad Gercena state pedagogical institute. [Complex sentences with causative relations in Old German. Author's abstract on dissertation of candidate of science (in philology): 10.02.04 / Russian Federation Ministry of Education. Leningrad Gercena state pedagogical institute]. Leningrad.

15. Levyckij, V.V. (2007). Istorya nimeckoi mowy. Posibnyk dlja studentiv vyschih navchalnyh zakladiw. [History of German. Textbook for students of higher educational establishments]. Winnitsya: Nova knyga.

16. Meschaniniv, I.I. (1945). Schasti reschi i schleny predlozheniya. [Parts of speech and parts of the sentence]. Moskva, Leningrad; Izdatelstvo AN SSSR.

17. Moskalskaya, O.I. (1974). Problemy sistemnogo opisaniya sintaksisa (na materiale nemeckogo yazyka). [Problems of systematic description of syntax (based on German)]. Moscow: Vysshaya shkola.

18. Odri, Zs. (1988). Indoevropskiy yazyk: Per. s franc. L.V. Ivanova // Novoe v zarubezhnoj lingvistike. Vyp. XXI: Novoe v indoevropistike. [Indoeuropean languages: translation from French L.V. Ivanov // New in Foreign Linguistics. Issue XXI: New in Indoeuropeistics] Moscow: Progress.

19. Oksanich, M. (2009). Funkcionuvannya spoluchnuka DAZ u serednyoverhnyonimeckij mowi. // Naukovi zapysky. Seriya: Filologichni nauky (movoznavstvo). Kirovgrad. RVV KDPU im. V. Vynnychenka, Vypusk 81 (2). [Functioning of conjunction DAZ in Middle German // Scientific notes. Range: Philological sciences (Language Studying). Issue 81 (2)]. Kirovgrad: Vynnychenko State Pedagogical university.

20. Semenenko, G.M. (2001). Poryadok sliv yak zasib syntaksychnogo zvyazku v skladnopidryadnomu rechenni. // Problemy semantiki, slova, rechennya ta tekstu. Zbirnik naukovykh statey. Vypusk 5 / Vidp. red. Korbozerova. [Word order as a mean of syntactical connection in complex sentence // Problems of semantics of a word, sentence and text. Collection of scientific articles. Issue 5/ Editor Korbozerova]. Kyiv: KDLU. Issue. 5.

21. Stroeva-Sokolskaya, T.V. (1940). Razvitie slozhnopodchinyonogo predlozheniya v nemeckom yazuke. [The development of complex sentence in the German language]. Leningrad: Leningrads. gos. un-t.

22. Fefelova, V.V. (2006). Skladni rechennya z pidryadnymi chasu v suchasnyy francuzkiy mowi (struktura, semantika, pragmatyka). Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.05. [Complex sentences with tense clauses in modern

French (structure, semantics, pragmatics. Author's abstract on dissertation of candidate of science (in philology): 10.02.05]. Kyiv.

23. Shubik, S.A. (1964). Poryadok slov v drevneverhnenemeckom yazyke (Mesto glagola v povestvovatelnom predlozhenii). Avtoref. dys... kand. filol. nauk: 10.02.04 „Germanskije yazyki“. Akademiya nauk SSSR. Leningradskoe otdelenie instituta yazykoznanija. [Word order in Old German (the position of the verb in narrative sentence). Author's abstract on dissertation of candidate of science (in philology): 10.02.04 “German Languages”. Academy of Sciences of Russian Federation. Leningrad Department of the Institute of Language Studying]. Leningrad.

24. Yarceva, V.N. (1940). Razvitie slozhnopodcschinennogo predlozheniya v anglijskom yazyke. [Development of complex sentence in English]. Leningrad: Izd-vo Leningrad. un-ta.

25. Moskalskaja, O.I. (1977). Deutsche Sprachgeschichte. Moscow: Hochschule. [in German].

26. Paul, H. (1954). Deutsche Grammatik. Halle: Niemeyer. Band III, Teil IV. [in German].

27. Reis, H. (1901). Über althochdeutsche Wortfolge // Zeitschrift für deutsche Philologie. Bd. 33. [in German].

28. Ries, J. (1907). Die Wortstellung in Beowulf. Halle: Max Niemeyer. [in German].

29. Schildt, J. (1991). Kurze Geschichte der deutschen Sprache. B.: Volk u. Wiss. [in German].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Маргарита Оксанич – викладач кафедри німецької мови та методики її викладання Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
Наукові інтереси: історичний синтаксис німецької мови, германське мовознавство

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Marharyta Oksanych – lecturer of the German Language Department at the Volodymyr Vynnychenko-University Kropyvnytskyi.

Scientific interests: historical syntax of German language, Germanic linguistics.

УДК 81'42:81'36

VALENZ UND DISTRIBUTION DER DEUTSCHEN DIMENSIONADJEKTIVE „GROß“ UND „KLEIN“

Natalia OMELCHENKO (Lviv, Ukraine)

e-mail: nataliya.omelchenko@ukr.net

ОМЕЛЬЧЕНКО Наталія. ВАЛЕНТНІСТЬ І ДИСТРИБУЦІЯ НІМЕЦЬКИХ ПРОСТОРОВИХ ПРИКМЕТНИКІВ «GROß» І «KLEIN»

У статті зроблено спробу провести аналіз семантики і синтаксису прикметників німецької мови, що позначають основні поняття розміру, на основі найновіших досягнень сучасної теоретичної і прикладної лінгвістики, які дозволили представити парадигматику і синтагматику цих лінгвістичних одиниць у новому світлі.

Ключові слова: зв'язок семантики і синтаксису, логічна, синтаксична і семантична валентність, лексико-семантичні варіанти, валентність і дистрибуція просторових прикметників, сполучуваність.

OMELCHENKO Natalia. VALENCY AND DISTRIBUTION OF GERMAN DIMENSION ADJEKTIVES «GROß» AND «KLEIN»

The article deals with the analysis of the semantics and the syntax of adjectives in the German language, denoting the basic concepts of size, on the basis of the latest achievements of modern theoretical and applied linguistics, which allowed to present paradigmatics and syntagmatics of these linguistic units in a new light. This attempt has not only theoretical, but also practical value, especially for the teaching of a foreign language, because the compatibility of the German and Ukrainian adjectives has differences. These connection possibilities are not arbitrary in any language but they are subject to certain laws of connectivity (combinability) of a particular linguistic unity with another unity. Therefore, valency in the wider sense means the ability of a word, a suffix, to be connected with the other linguistic entities that allow the semantic compatibility. The very semantics determines the occurrence of necessary and possible partners in the sentence and in the word. Under the semantic valency of the adjective, we understand its ability to combine with the noun and verbs of certain lexical-semantic groups. Logical valency is at the heart of the lexical-semantic and syntactic valency of the adjective, which reflects the logical nature of judgments in the form of predicates and arguments. Active valency is the ability of the parent word of the valency carrier (verb, noun, adjective, adverb) to open spaces occupied by other subordinate words (partner). The use of the adjective in one or another position depends on semantics.

Keywords: Relationship of semantics and syntax, logical, syntactic and semantic valency, lexical-semantic variation, valency grammar and distribution of adjectives, semantic distribution, semantic combinability, morphological distribution, active valency, syntactic power, dimension.

Im vorliegenden Beitrag wird der Versuch unternommen, Valenz und Distribution der deutschen adjektivischen Dimensionswörter „groß“ und „klein“ linguistisch zu untersuchen. Das hat nicht nur den theoretischen sondern auch praktischen Wert, insbesondere für den Fremdsprachenunterricht, weil die Verknüpfbarkeit (Kompatibilität) der deutschen und der ukrainischen Adjektive meistens Divergenzen aufweist:

er starb in hohem Alter – він помер в глибокій старості

er hat weite Hose – він має широкі штани

er lebt auf dem großen Fuß – він живе на широку ногу

Diese Verbindungsmöglichkeiten sind in jeder Sprache nicht beliebig sondern sie unterliegen bestimmten Gesetzmäßigkeiten der Verbindbarkeit (Kombinierbarkeit) einer bestimmten